

FTAMP 347.155.5

АЗАМАТТАРДЫҢ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛ КЕҢІСТІГІНДЕГІ ОБЪЕКТИВТІ ЖӘНЕ СУБЪЕКТИВТІ ҚАСИЕТТЕРІНІҢ ЖАЛПЫ ЖІКТЕЛУІ

Е.М. БЕРДЫБАЕВ^[0000-0002-2113-576X]

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан
e-mail: er_mix_89@mail.ru

Аңдатпа: Азаматтардың ар-намысы, қадір-қасиеті және іскерлік беделі сияқты жеке мүліктік емес құқықтарының теориялық мәні қарастырылады. Бұл ретте Қазақстан Республикасының азаматтық заңнамасындағы барлық үш құқықтың элементтері мен құрамдас бөліктеріне ерекше рөл берілетіндігі көрсетілген. Қазіргі қоғамымыздағы азаматтық құқықтық қатынастардың сананың прогрессивті даму деңгейімен байланысты демократиялық, зайырлы және құқықтық мемлекет орната отырып, көптеген елдердің іс-тәжірибесінде азаматтардың құқықтары мен бостандықтарына баса назар аудару бастағандығы байқалады. Осы ретте азаматтардың ар-намысына, қадір-қасиетін және іскерлік беделін сақтандырылуы өзектілікке ие болып, бұл азаматтардың мүліктік емес құқықтарына қысым жасалған жағдайда олардың құқықтық деңгейде сақтандырылуы азаматтар үшін өте ыңғайлы болары сөзсіз. Егерде мемлекеттік аумақтық бірліктің азаматтық заңнамасында ар-намысқа, қадір-қасиетке және іскерлік беделді құқықтық қорғауға қатысты азаматтар мен ұйымдардың жеке мүліктік емес жанжалдарына қатысты теориялық таным шекарасын кеңейтуге мүмкіндік береді. Ар-намыс пен іскерлік бедел сияқты компоненттердің элементтері жеке тұлғалардың жеке мүліктік емес қасиеттерін зерттеудің теориялық кеңістігінде үлкен маңызға ие, себебі мұндай компоненттердің ажырамас құрамдас бөлігі болып табылады. Жеке мүліктік емес құқықтар бойынша азаматтық-құқықтық процеске ерекше психологиялық бейіндегі мамандарды тарту азаматтардың абыройын, қадір-қасиетін және іскерлік беделін қорғауға мүмкіндіктер болар еді. Осы орайда психолог мамандарды азаматтық-құқықтық процеске қатыстыру маңызды екенін түсінеміз.

Түйін сөздер: Ар-намысы, қадір-қасиет, іскерлік бедел, азаматтық құқық, сақтандыру, мүліктік емес қатынас.

Нарықтық қатынастардың капиталистік дәуірінде жеке тұлғаның заңды мәртебесі субъектінің құқықтары мен міндеттемелерінің өте күрделі баламасы болып табылады. Жеке тұлғаның мәртебесі туралы айта отырып, заңды құқықтық қатынастардың катализаторы болуға тән мемлекеттік аумақтық бірліктің азаматы жеке тұлға деп танылады. Кез келген мемлекетте өзінің әрекет қабілеттілігі мен құқық қабілеттілігі тән адам азамат болып танылады. Дәл осы оның қасиеттері және демократиялық қоғамдағы азаматтық, қылмыстық және әкімшілік құқықтық қатынастарды катализдейді.

Демек, Қылмыстық құқықтық қатынастарда құқыққа қарсы сипаттағы белгілі бір іс-әрекеттер жасай отырып, адам өзіне белгілі бір жауапкершілікті қабылдайды, мұндай

құқыққа қарсы әрекеттердің нәтижесі ретінде туындауы мүмкін қылмыстық жауапкершілікті сезіне отырып. Осылайша, жеке тұлға құқыққа қарсы әрекет толық жағдайда жасайды, жасалған қылмысты қабылдайды және құқыққа қарсы сипаттағы салдарларды алдын ала болжайды. Әрекет қабілеттілігі, не құқық қабілеттілігі болмаған не шектелген кезде азамат өзі жасаған құқыққа қарсы әрекеттерді барабар түсіне алмайды. Бұл ретте құқыққа қарсы әрекеттер, әдетте, қоғамға қарсы жасалады. Дәл осы қылмыстық заңнамада "қоғамдық қауіпті әрекет" сияқты қылмыстық әрекеттің факторы ескеріледі. Жоғарыда айтылғандай, құқыққа қарсы қоғамға қауіпті әрекет жасай отырып, адам қоғамға белгілі бір зиян келтіреді. Бұл ретте, тікелей қылмыстық әсерден басқа адам басқа адамдардың мүліктік емес активтеріне – ар-ұждан, абыройын және іскерлік беделіне нұқсан келтіруі мүмкін. Алайда, қазіргі кезде абыроймен және абыроймен салыстырғанда заңды тұлғалардың іскерлік беделін қорғау, азаматтардың мүдделеріне Екінші басымдық бере отырып прогреске түседі [4].

Әкімшілік заңнама жеке тұлға келтірген зиянды болжап отырған мемлекет пен қоғамды осындай зиян келтірген тарап ретінде өзгеше жіктейді. Бұл ретте мұндай мүліктік емес активтер қаралмайды. Азаматтық заңнама мүліктік емес активтерге үлкен назар аударады. Сондықтан мұндай мәселені зерттеу кезінде ол зерттеу үшін өзекті. Жеке тұлғаның жеке мүліктік емес қасиеттерін қараудың басқа қосымша басымдылығы оның конституциялық бастамасы болып табылады. Яғни, жеке тұлғаның басты объектілерінің бірі ретінде азаматтық заңнама азаматтың ар-намысы, қадір-қасиеті және іскерлік беделі сияқты мүліктік емес қасиеттерін қарайды, олар өз кезегінде Конституцияның өзінде басымдыққа қарай орталықтанған. Егер конституция Тұжырымдаманың ар-намысына, қадір-қасиетіне және іскерлік беделіне қол сұғылмайды деп жалпы бастауын берсе, онда азаматтық заңнама қорғау жөніндегі нақты тетіктерді және осындай қасиеттерді сәйкестендіру жөніндегі ең бастысы береді. Бұл қағидат моральдық шығынмен өтелетін құқықтар кешенінде ар-намысты, қадір-қасиетін және іскерлік беделін қорғаудың германдық жүйесімен бірдей. [5].

Осылайша, мүліктік емес құқықтар кешенін қарастыра отырып, жеке тұлғаның жағымды мәліметтерін бұрмалауға бағытталған құқыққа қарсы әрекет зиян келтіруі мүмкін жеке тұлғаның нақты сипаттамасын Ар-намыс ретінде тануға болады деп болжауға болады. Сондай-ақ қадір-қасиеті бірдей, өйткені олар екеуі де жеке тұлғалар үшін ғана тән болуы мүмкін объектілер болып табылады. Іскерлік бедел басқа сипатқа ие, өйткені өзінің табиғаты бойынша еңбек етуші азаматтың немесе ұйымның қасиетін болжайды. Қазіргі уақытта іскерлік бедел кәсіпкерлік сектордың ажырамас құрамдас бөлігі болып табылады. Демек, көптеген маркетингтік құралдар пайда әкелетін немесе керісінше субъектіге әсер ете алады.

Тиісінше іскерлік бедел ұғымы, егер ар-намыс пен абырой өзінің жеке тұлғасына тән болса, онда іскерлік беделді жеке және заңды тұлғалар қолдана алады. Жеке тұлғаның мәртебесін аша отырып, азаматтың құқық қабілеттілігі мен әрекет қабілеттілігі ретінде кейбір объективті және субъективті қасиеттерді да ескермеуге болмайды. Жеке тұлғаның құқық қабілеттілігі азаматтың қоғамдағы өз жағдайы мен мәртебесінің кейбір қасиеттеріне ие болу және билік ету мүмкіндігін көздейді. Осылайша, азаматтың басты қасиеті туралы айта отырып, әрбір азаматтың конституциялық бекітілген құқықтары қатарын бөлуге болады. Негізгі құқықтардың ішінде өмір мен денсаулыққа құқықтан басқа ар-намысты, қадір-қасиетін және іскерлік беделін қорғау құқығын атап көрсетуге болады[6]. Мұндай құқықтық Конституциялық бастамаға ие бола отырып, орындау мен жіктеу элементтерін азаматтық заңнамада табуға болады.

Азаматтың құқық қабілетін еске ала отырып, азаматтың құқық қабілеттілігі оның туған сәтінде басталып, қайтыс болғаннан кейін аяқталатын жалпы құқық қабілеттігін жіктеудің теориялық негіздерін де ескеру қажет. Демек, туу мен өлімнің арасындағы уақыт аралығы құқықтық қабілеттіліктің белсенді және пассивті жай-күйінің жалғыз фазасы ретінде танылады. Құқық қабілеттілігінің мазмұнын қоғаммен өзара қарым-қатынас кезінде белгілі бір құқықтардың болуымен жіктеуге болады. Осылайша, мұндай көлемнің қатарына меншік құқығында белгілі бір мүлік алу мүмкіндігі, мұрагерлік және өсиет ету құқығы, заңмен тыйым салынбаған кез келген кәсіпкерлік қызметпен айналысу құқығы, заңды тұлғалар құру құқығы және мәміле жасау құқығы кіреді. Сондай-ақ осы құқықтардың қатарына тұрғылықты жерін және тіркеуін, авторлық құқықтарды және басқа да мүліктік құқықтыры мен жеке мүліктік емес құқықтарын анықтау құқығы кіреді. Нормативтік элементтерге тиісті құқықтарды бөле отырып, меншік құқығында қандай да бір мүлік болу мүмкіндігінен бастауға болады. Осылайша, құқықтың басты көзі ретінде Негізгі Заң да бола алады, оған сәйкес кез келген азаматтың меншік құқығында тұтас немесе бөлек болуы мүмкін жылжымайтын, сондай-ақ жылжымалы мүлік болуы мүмкін. Бұл ретте мұндай мүліктің қасиетін өзгерту құқығы азаматқа да тиесілі және азаматтың құқық қабілеттілігінің көлеміне кіреді. Тиісінше, азамат өзінің құқық қабілеттілігінің көмегімен, мемлекеттік аумақтық бірлікте қабылданған қазіргі заманғы құқық нормаларын басшылыққа ала отырып, сатып алынған мүлікке өз өмірімен ықпал ете алады. Бөлінетін және бөлінбейтін мүлікке әсер ету қабілеті осындай қасиет деп танылады. Жеке меншік құқығында қандай да бір нәрсеге ие бола отырып, азамат осы мүлікті бөлінбейтін де, бөлінбейтін де мойындай алады. Бұл жеке тұлғаның бірқатар іс-әрекеттер жасауын болжайды, оның нәтижесінде ол өз

мүлкінің заңдық қасиетін өзгерте алады. Бұл ретте, егер мұндай мүмкіндік заңнамалық түрде қарастырылған болса, ал өзге тұлғалар осы азаматтың ықпал ету үшін заңды құқықтарын жүзеге асыруда қандай да бір кедергілер орнатуға ықпал етеді, олар құқықтық қатынастарды мүліктік зияннан басқа мүліктік емес зиян келтіре отырып, мүліктік емес бөлімге автоматты түрде аударады [7]. Қарама-қайшылықтарды мұндай ауыстыруға көбінесе мүліктік құқықтарға байланысты мүліктік емес құқықтардың резонансы ықпал етеді. Бұл азаматтың мүліктік құқықтарының бұзылуы мүліктік емес құқықтардың бұзылуына тікелей пропорционалды әкелетін байланысты түсіндіреді. Осылайша, көптеген прецеденттерде талапкер нақты келтірілген материалдық залалды, дәлелдемелердің және моральдық әдістердің құжатпен бекітілген әдістері арқылы қабылданған, мүліктік емес және жеке мүліктік емес құқықтарға нұқсан келтіруде көрініс табатын өтемді талап етеді. Бұл моральдық шығын мән мәтінінде өтеледі. Азаматтық заңнамаға сәйкес моральдық шығын қатаң қаржылық баламада өтеледі, бұл сезім гаммасының белгілі бір дәлелдік базасын көздейді. Құқықтар көлемінің келесі құрамдас бөлігі мұрагерлік және өсиет құқығы болып саналады. Осы құрамдауыштың құрамына сәйкес кез келген құқық қабілеті бар жеке тұлға өзінің құқық қабілеттілігі аяқталғаннан кейін – қайтыс болғаннан кейін өз мүлкінің тағдырын нақты анықтай алады. Өзге бір адам, өз кезегінде, бірыңғай құқықтық қабілетінің арқасында қаза тапқан азаматтың осындай мұраны қабылдай алады. Мемлекет кепілгердің белгілі бір түрі ретінде Негізгі заң – конституция арқылы осындай реттілікке кепілдік береді. Кәсіпкерлік қызметпен айналысу құқығы да жеке тұлғаның құқық қабілеттілігінің міндетті компоненттерінің бірі болып табылады. Мұндай компонент құқықтық қабілетті азаматқа нақты пайда әкелетін белгілі бір қызметпен айналысуға мүмкіндік береді. Бұл ретте мұндай пайда құжат түрінде мәміле деп танылады және азаматтың кірістерінде декларацияланады. Азамат белгілі бір құқық бұзушылық немесе теріс қылық жасағаннан кейін сот оған қандай да бір нақты кәсіпкерлік іспен айналысуды шектеуі немесе тыйым салуы мүмкін[8]. Сот шешімінсіз өзгеше тыйым салу жарамсыз және біріншісі де азаматтың мүліктік емес құқықтарын бұзуға әкеп соғады. Кейбір азаматтардың кәсіпкерлік пайда табу және қызметтер көрсету және тауарларды сату нарығында өсу үшін немесе өзге де мақсаттар үшін заңды тұлғаларды құруға да құқығы бар, бұл олардың құқықтық қабілеттілігінің міндетті компонентіне де кіреді. Олардың қызметіне айыру не заңсыз кедергі келтіру тәртіп бұзушыларға жеке тұлға үшін материалдық емес залалды өтеу жөніндегі міндеттеме ғана емес, сонымен қатар заңды тұлға үшін материалдық емес залалды өтеу жөніндегі міндеттеме де болуы мүмкін, өйткені бүгінгі күні іскерлік бедел мемлекеттік аумақтық бірліктің

корпоративтік заңнамасының ерекше дамыған құрамдас бөлігі болып табылады. Жеке тұлғаның құқық қабілеттілігінің басқа заңды физикалық құрамдас бөлігі тұрғылықты жерін анықтау және заңды тіркеу құқығы болып табылады. Осы компонент азаматтар үшін міндетті және осы құқықты жүзеге асыруда өзге тұлғалардың кез келген заңсыз араласуы мемлекеттік аумақтық бірліктің қылмыстық заңнамасына сәйкес қудаланады. Алайда, қарсыласудағы азаматтық-құқықтық тетіктер да пайдасыз емес. Басқа іс азаматтық-құқықтық тетіктер әкімшілік немесе қылмыстық әрекеттерден айырмашылығы азаматтың өзіне талап қоюшы ретінде келтірілген залалды мүліктік өтеу бойынша өзінің мүліктік емес мүдделерін қорғауы тиіс. Авторлық құқықтарды қорғау да азаматтың құқық қабілеттілігінің міндетті компоненттерінің қатарына кіреді. Мәселен, ғылыми немесе шығармашылық қызмет нәтижесінде бірдеңе жасаған тұлға өзінің шығармашылық қызметінің нәтижесін осы объектіні басқа тұлғалардың рұқсатынсыз пайдалануынан қорғауға құқылы. Мемлекеттік аумақтық бірліктің әділет органдарында ресми тіркелген, авторлық құқық объектісі болып табылатын өзінің шығармашылық немесе ғылыми қызметінің нәтижесі, егер автор авторлардың санының екі немесе одан да көп болған жағдайда, автордың өзінің рұқсатымен ғана пайдаланылуы мүмкін. Сонымен, жеке тұлғаның құқық қабілеттілігінің бірқатар белгілі бір құқықтардан тұратын белгілі бір құрылымы бар, азаматқа туғаннан қайтыс болғанға дейін тиесілі, сондай-ақ белгілі бір қасиеттері бар, оларды бұзу бұзушыларға материалдық залалды және онымен байланысты моральдық залалды өтеуге әкеп соғады. Қазіргі және мемлекеттік аумақтық бірлік азаматының мүліктік құқықтары мүліктік емес құқықтармен тығыз байланысты екендігін көрсетеді. Бұл ретте, Ар-намыс, абырой және іскерлік бедел мүліктік емес құқықтардың элементтері болып табылады, кейде материалдық активтерде көрініс табады. Демек, әрбір азамат туғаннан бастап қайтыс болғанға дейін өзінің өкімі бойынша осындай мүліктік емес активтерге билік ете алады. Тиісінше, азаматтың ар-намысы, қадір-қасиеті және іскерлік беделі сияқты құқық қабілеттілігінің мүліктік емес активтермен ықтимал маневр жасауды бастау туудан басталып, қайтыс болғанға дейін созылады деп болжауға болады. Дәл осы кезең және жеке тұлғаның осы құқықтарға билік етуінің белсенді фазасына жатады. Осы кезеңге Негізгі Заңда – Конституцияда көзделген және кепілдік берілген жеке тұлғаның осындай материалдық емес активтерін пайдаланудың белсенді фазасы келеді. Ар-намысы, қадір-қасиеті, іскерлік беделі және қайырымды аты сияқты нормативтік компоненттерді қараудың басқа ұстанымы оларды азаматтың әрекет қабілеттілігі тұрғысынан қарау болып табылады [9]. Егер азаматтың құқық қабілеттілігі нақты проекцияда көрсетілмеген құқықтарға көп көңіл бөледі, онда әрекет қабілеттілігі

азаматтардың құқықтық қатынастарды жасайтын және оған кіретін, оларға сәйкес олар белгілі бір құқықтарды иеленетін және мемлекеттік аумақтық бірліктің қазіргі құқықтары мен міндеттемелері жүйесінде белгілі бір міндеттемелерді орындайтын іс-әрекеттерге шоғырланады. Бұл ретте, азаматтың құқық қабілеттілігіне байланысты жеке тұлғаның әрекет қабілеттілігі екі жағдайда басталатынын атап өту қажет: адамның кәмелетке толуы бойынша және кәмелетке толғанға дейін некеге тұруы бойынша. Бұл ретте он сегіз жасқа толмаған, ажырасқан кезде некеге тұрған адам неке салдарынан алынған әрекет қабілетін жоғалтпайды. Алайда, егер сот некені жарамсыз деп таныса, онда неке жарамсыз деп танылған адамның әрекет қабілеттілігі ол кәмелеттік жасқа толғанға дейін ішінара жоғалтады. Мәселен, он төрт жаспен он сегіз жастың аралығында жеке тұлғалардың әрекет қабілеті шектеулі ретінде қаралады және өздерінің әрекеттерімен немесе әрекетсіздіктерімен азаматтық құқықтар мен міндеттемелерді олардың заңды өкілдері: асырап алушылар, қамқоршылар немесе ата-аналары тиісті нысанда ресімделген жазбаша келісімімен ғана белгілей алады. Тұлғалардың құқықтарын және міндеттерін белгілеуге, өзгертумен тоқтатуға бағытталған осындай азаматтың кез келген әрекеті немесе әрекетсіздігі, сондай-ақ оның заңды өкілінің кейіннен жазбаша мақұлдауымен жарамды болып саналады. Дегенмен, он төрт жаспен он сегіз жастың аралығында адамдар үшін мұндай кәмелет жасқа толмаған азаматтар олардың атынан өкілдік жасайтындардың келісімінсіз жүзеге асыра алатын бірқатар іс-әрекеттер де бар. Олардың қатарына шәкіртақы, жұмыс жасау, шайпұл және т. б. болуы мүмкін табыс табатын өкімді жатқызуға болады. Ғылым, әдебиет, өнер, өнертабыс, шығармашылық туындыларынан немесе авторлық заңмен қорғалатын өзге де объектіден кез келген авторлық құқықтарға және олардың пайдасына билік ету заңды өкілдердің рұқсаты талап етілмейтін іс-әрекеттер санына да кіреді. Сондай-ақ олар несие мекемелері мен микро несие ұйымдарына салым енгізе алады және жинақталған жеке-дара билік ете алады. Басқа да ұсақ тұрмыстық мәмілелер осы санаттағы адамдардың заңды қамқоршыларының келісімінсіз жүзеге асырылуы мүмкін. Он алты жасқа толған тұлға толығымен әрекет қабілетті деп танылуы мүмкін. Кейбір жағдайларда, ол өз қызметін жүзеге асырады келісім-шарт бойынша немесе еңбек шарты бойынша, ал оның заңды өкілінің келісім беруімен кәсіпкерлік қызметпен айналысады және азамат толығымен әрекетке қабілетті деп танылуы мүмкін. Кәмелетке толмағанды толықтай әрекет қабілетті деп тану эмансипация деп аталатын тіркелген термин болады және егер олар ата-анасының немесе егер қорғаншы немесе асырап алушы болса, олардың біреуінің келісімімен қорғаншылық және қамқоршылық жөніндегі мемлекеттік аумақтық бірлік органы шешім нысанында шығарады. Егер мұндай жағдай кейбір мән-

жайлардың салдарынан мүмкін болмаса, онда сот шешімі бойынша іске асырылады. Алайда, бұл тек он төрт жастан бастап қолданылады. Он төрт жасқа толмаған адамдардың құқықтары мен міндеттемелерін белгілеуі, өзгертуі, тоқтатуы бойынша кез келген іс-әрекеттерін немесе әрекетсіздігін олардың атынан тек заңды өкілдер: ата-аналары, бала асырап алушылары және қорғаншылары ғана жүзеге асырады. Он төрт жасқа толмаған адамдар алты жылдан он төрт жылға дейінгі уақыт кезеңінде нотариаттық куәландыруды немесе мемлекеттік тіркеуді талап етпейтін пайда алуға өтеусіз бағытталған ұсақ тұрмыстық мәмілелерді жүзеге асыра алады. Аталған жас категорияларынан басқа мемлекеттік аумақтық бірліктің заңнамасында сот уақытша әрекетке қабілетсіз, ішінара әрекетке қабілетсіз немесе толық әрекетке қабілетсіз деп тануы мүмкін адамдардың басқа да санаты көзделеді. Мұндай адамдар үшін азаматтық құқықтар мен міндеттемелерді белгілеуге, өзгертуге, тоқтатуға бағытталған әрекеттерді немесе әрекетсіздікті олардың қорғаншылары жасайды.

Әдебиеттер тізімі

1. Анисимов А.Л. Честь, достоинство, деловая репутация под защитой закона / А.Л. Анисимов. – М.: Норма, 2004. – 88 с.
2. Матросова М.Е. Защита чести и достоинства сотрудников органов внутренних дел: уголовно-правовые и криминалистические аспекты / М.Е. Матросова. – Москва: автореферат по ВАК РФ, 1997. – 211 с.
3. Лепесова А.К. Қазақстан Республикасының азаматтық құқығы: оқулық / А.К. Лепесова. – Алматы: ЖШС РПБК «Дәуір», 2012. – 232 б.
4. Иваненко Ю.Г. Актуальные вопросы защиты чести достоинства, деловой репутации граждан и деловой репутации юридических лиц / А.К. Иваненко. – Москва: автореферат по ВАК РФ, 1998. – 224 с.
5. Арсланов К.М. Функции правового института возмещения морального вреда при посягательстве на честь, достоинство, деловую репутацию и сферу частной жизни гражданина по законодательству России и Германии / К.М. Арсланов. – Москва: автореферат по ВАК РФ, 1999. – 211 с.
6. Власов А.А. Проблемы судебной защиты чести, достоинства и деловой репутации / А.А. Власов. – Москва: автореферат по ВАК РФ, 2000. – 384 с.
7. Шмарион В.И. Ответственность за преступления против чести и достоинства личности по российскому уголовному законодательству / В.И. Шмарион. – Москва: автореферат по ВАК РФ, 2000. – 225 с.

8. Черкасова Т.В. Гражданско-правовая защита чести, достоинства и деловой репутации как форма социально-правовой защищенности граждан: По материалам судебной практики Северо-Кавказского региона / Т.В. Черкасова. – Махачкала: автореферат по ВАК РФ, 2001. – 230 с.

9. Рогов Д.И. Механизм гражданско-правового регулирования отношений, возникающих по поводу чести, деловой репутации и доброго имени граждан / Д.И. Рогов. – Екатеринбург: автореферат по ВАК РФ, 2003. – 198 с.

References

1. Anisimov, A.L. (2004). Chest, dostoinstvo, delovaya reputasiya pod zaitoi zakona [Honor, dignity, business reputation under the protection of the law]. M.: Norma [in Russian].

2. Matrosova M.E. (1997). Zashchita chesti i dostoinstva sotrudnikov organov vnutrennih del: ugovovno-pravovye i kriminalisticheskie aspekty [Protection of the rights and dignity of employees of internal affairs bodies: corner-legal and criminalistic aspects] Moscow: avtoreferat po VAK RF [in Russian].

3. Lepesova A. K. (2012). Qazaqstan Respyblikasynyń azamattyq quqyǵy [Civil law of the Republic of Kazakhstan] Almaty: JSS RPBK «Daur» [in Kazakhstan].

4. Ivanenko Y.G. (1998). Aktualnyie voprosy zaschityi chesti dostoinstva, delovoy reputatsii grajdan i delovoy reputatsiy yuridicheskikh lits [Current issues of protection of the frequent dignity, business reputation of citizens and business reputation of legal entities] Moscow: avtoreferat po VAK RF [in Russian].

5. Arslanov K.M. (1999). Funkcii pravovogo instituta vozmeeniya mopalnogo vreda ppi posyagatelctve na chest, dostoinctvo, delovu reputasi i sfepu chactnoi jizni grajdanina po zakonodatectvu Russia and Germany [Functions of the legal institution for the placement of moral damage in cases of encroachment on a frequent, decent, business reputation and the sphere of honest life of a citizen according to the law of Russia and Germany] Moscow: avtoreferat po VAK RF [in Russian].

6. Vlasov A.A. (1999). Problemy sudebnoi zaity chesti, dostoinstva i delovoi reputatsiy [Problems of judicial protection of honor, dignity and business reputation] Moscow: avtoreferat po VAK RF [in Russian].

7. Shmarion V.I. (2000). Otvetstvennost za prestupleniya protiv chesti i dostoinstva lichnosti po rossiiskomu ugovovnomu zakonodatelstvu [Responsibility for crimes against the honor and

dignity of the individual under Russian criminal law] Moscow: avtoreferat po VAK RF [in Russian].

8. Cherkasova T.V. (2001). Grajdansko-pravovaya zaita chesti, dostoinstva i delovoi reputasii kak forma sosialno-pravovoi zaiennosti grajdan: Po materialam sudebnoi praktiki Severo-Kavkazskogo regiona [Civil protection of honor, dignity and business reputation as a form of social and legal protection of citizens: Based on the materials of judicial practice of the North Caucasus region] Makhachkala: avtoreferat po VAK RF [in Russian].

9. Rogov D.I. (2003). Mehanizm grajdansko-pravovogo regulirovaniya otnošenii, vznikaiih po povodu chesti, delovoi reputasii i dobrego imeni grajdan [The mechanism of civil-legal regulation of relations arising about the honor, business reputation and good name of citizens] Yekaterinburg: avtoreferat po VAK RF [in Russian].

ОБЩАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ ОБЪЕКТИВНЫХ И СУБЪЕКТИВНЫХ СВОЙСТВ ГРАЖДАН В ПРОСТРАНСТВЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

Е.М. БЕРДЫБАЕВ

Актыбинский региональный университет имени К. Жубанова, Актобе, Казахстан

e-mail: er_mix_89@mail.ru

Аннотация: Рассмотрена теоретическая значимость личных неимущественных прав граждан, таких как честь, достоинство и деловая репутация. Отмечается, что в гражданском законодательстве Республики Казахстан особая роль отводится элементам и компонентам всех трех прав. В практике многих стран гражданско-правовые отношения в нашем обществе стали уделять больше внимания правам и свободам граждан, созданию демократического, светского и правового государства, связанного с прогрессивным уровнем сознания. При этом то, что можно застраховать честь, достоинство и деловую репутацию граждан, актуально, и, безусловно, будет очень удобно в случае давления на неимущественные права граждан. Позволяет расширить границы теоретических познаний в гражданском законодательстве государственной территориальной единицы относительно личных неимущественных конфликтов граждан и организаций, касающихся чести, достоинства и правовой защиты деловой репутации. Элементы таких компонентов, как честь и деловая репутация, имеют большое значение в теоретическом пространстве изучения личных неимущественных качеств личности, поскольку являются неотъемлемыми составляющими таких компонентов. Привлечение специалистов особого психологического профиля в гражданско-правовой процесс по личным неимущественным правам было бы призывом к защите чести, достоинства и деловой репутации граждан. В этой связи мы понимаем важность вовлечения специалистов-психологов в гражданско-правовой процесс.

Ключевые слова: Честь, достоинство, деловая репутация, гражданское право, страхование, неимущественные отношения.

GENERAL CLASSIFICATION OF OBJECTIVE AND SUBJECTIVE PROPERTIES OF CITIZENS IN THE SPACE OF INTERACTION

Y.M. BERDYBAYEV

K. Zhubanov Aktobe Regional University, Aktobe, Kazakhstan

e-mail: er_mix_89@mail.ru

Abstract: The theoretical significance of personal non-property rights of citizens, such as honor, dignity and business reputation, is considered. It is noted that in the civil legislation of the Republic of Kazakhstan, a special role is given to the elements and components of all three rights. In the practice of many countries, civil law relations in our society have begun to pay more attention to the rights and freedoms of citizens, the creation of a democratic, secular and legal state associated with a progressive level of consciousness. At the same time, the fact that it is possible to insure the honor, dignity and business reputation of citizens is relevant, and, of course, it will be very convenient in the event of pressure on the non-property rights of citizens. Allows you to expand the boundaries of theoretical knowledge in the civil legislation of a state territorial unit regarding personal non-property conflicts of citizens and organizations concerning honor, dignity and legal protection of business reputation. Elements of such components as honor and business reputation are of great importance in the theoretical space of studying personal non-property qualities of the individual, since they are integral components of such components. The involvement of specialists of a special psychological profile in the civil legal process on personal non-property rights would be a call to protect the honor, dignity and business reputation of citizens. In this regard, we understand the importance of involving professional psychologists in the civil law process.

Key words: Honor, dignity, business reputation, civil law, insurance, non-property relations.